

مروری بر مطالعات و مفاهیم تقلب در حسابداری و حسابرسی

فاطمه السادات موسوی بیوکی^۱

دانشجوی ارشد مالی دانشگاه یزد

Email: f.mosavi_69@yahoo.com

دکتر جمال بزرگری خانقاه

استادیار گروه حسابداری دانشگاه یزد

Email: barzegari@yazd.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۵/۱۹ ، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۱۲/۱۱

چکیده

سیستم گزارشگری مالی همواره در جلب اعتماد عمومی با بحران هایی مواجه بوده است. افزایش شمار تقلب ها و تجدید ارائه صورت های مالی که اغلب با ورشکستگی شرکت های بزرگ همراه است، نگرانی هایی را در مورد صورت های مالی بوجود آورده است. به همین جهت، پیشگیری یا کشف تقلب های بااهمیت در صورت های مالی همواره کانون توجه سرمایه گذاران، مدیران و حسابرسان بوده است. بنابراین در دهه اخیر، موضوع تقلب و به ویژه تقلب در صورت های مالی مورد توجه محققین مختلف، حتی در رشته هایی همچون روان شناسی و جامعه شناسی، قرار گرفته و شمار پژوهش های صورت گرفته در این زمینه رو به افزایش است. این مقاله میکوشد تا با ارائه مفاهیم مطرح در این حوزه و همچنین مروری بر مطالعات صورت گرفته، فتح بابی برای آشنایی بیشتر محققین و دانشجویان در این حوزه و کمکی به تحقیقات آتی باشد.

کلمات کلیدی: تقلب، گزارشگری مالی، استاندارد حسابداری

۱- مقدمه

تقلب¹ پدیده‌ای است که همه کشورهای جهان کم و بیش با آن دست به گریبانند. هر ساله انجمن بازرسان رسمی تقلب (بزرگترین انجمن بررسی و کشف تقلب در دنیا) گزارشی از میزان تقلب‌ها و رسوایی‌های مالی را که کشف و گزارش شده، منتشر می‌کند. طبق گزارش این انجمن در سال ۲۰۱۲، سازمان‌ها در هر سال ۵ درصد درآمد خود را در اثر تقلب از دست می‌دهند که این مبلغ نزدیک به ۳/۵ تریلیون دلار اعلام شده است [۱۹]. صورت‌های مالی متقلبانه مانند هر نوع تقلب دیگری، آثار مخربی را به دنبال دارد و خسارت‌های اقتصادی جبران‌ناپذیری را در شرکت‌های درگیر بوجود می‌آورد که در نهایت منجر به ورشکستگی و از دست رفتن دهها و در مواردی هزاران فرصت شغلی، به ویژه برای افراد درگیر در تقلب خواهد شد؛ چرا که این پدیده باعث از بین رفتن نتایج، عملیات عادی و عملکرد شرکت‌های مذکور می‌شود. تقلب‌های حسابداری، نه تنها به صاحبان شرکت‌ها و سرمایه‌گذاران، بلکه به کارکنان، موسسات اعتباری و شرکت‌های حسابرسی نیز آسیب وارد می‌کند [۴۰]. استاندارد حسابرسی شماره ۲۴ ایران با عنوان "مسئولیت حسابرس در ارتباط با تقلب و اشتباه، در حسابرسی صورت‌های مالی" به طور خاص بر روی موضوع تقلب متمرکز شده است. به علاوه در استاندارد حسابرسی شماره ۲۵ ایران و در قانون تجارت به تقلب اشاره شده است. در آمریکا در سال ۱۹۹۷ انجمن حسابداران رسمی آمریکا (AICPA)، بیانیه استاندارد حسابرسی² (SAS) شماره ۸۲ را جایگزین SAS شماره ۵۳ نمود. پس از آن در سال ۲۰۰۲، SAS شماره ۹۹ را با عنوان "توجه به تقلب در حسابرسی صورت‌های مالی" جایگزین SAS شماره ۸۲ نمود. این مقاله به دو بخش مفاهیم نظری و مروری بر مطالعات می‌پردازد.

۲- مفاهیم نظری موضوع

۲-۱- تعریف تقلب

دافیلد و گرابوسکی (۲۰۰۱) در مقاله‌ای تحت عنوان "روان‌شناسی تقلب"، تقلب را به معنی به دست آوردن چیز با ارزش یا اجتناب از یک تعهد به وسیله‌ی فریب و نیرنگ تعریف کرده‌اند. بر اساس استاندارد حسابرسی شماره ۲۴ ایران، تقلب را می‌توان به عنوان "هرگونه اقدام عمدی یا فریب کارانه یک یا چند نفر از مدیران، کارکنان یا

اشخاص ثالث برای برخورداری از یک مزیت ناروا یا غیر قانونی " تعریف نمود. بنابراین آنچه که تقلب را از اشتباه متفاوت می سازد، ویژگی آگاهانه، عمدی، فریبکارانه و پنهانی بودن رفتار متقلبانه است. تقلب، مطابق آنچه در تعریف بیانیه استانداردهای حسابرسی شماره ۹۹ آمریکا بیان شده است، " فعل عمدی است که منجر به تحریف با اهمیت در صورت های مالی مورد حسابرسی می شود". از نظر والاس (۱۹۹۵) تقلب، برنامه ای از پیش طراحی شده به منظور فریب دیگران است که می تواند از طریق ارائه اسناد و مدارک ساختگی صورت گیرد. الیوت و ویلینگهام (۱۹۸۰) عنوان می کنند که تقلب، همان دستکاری هوشیارانه صورت های مالی توسط مدیریت است که باعث گمراهی سرمایه گذاران و اعتباردهندگان می شود.

۲-۲- انواع تقلب

بر اساس استاندارد حسابرسی شماره ۲۴ ایران و بیانیه استاندارد حسابرسی شماره ۹۹ آمریکا، حسابرس در بررسی تقلب دو نوع تحریف عمدی را مد نظر دارد:

الف- تحریف ناشی از گزارشگری مالی متقلبانه^۳ (تقلب مدیریت)

ب ° تحریف ناشی از سوء استفاده از دارایی ها^۴

بر اساس گزارش انجمن بازرسان رسمی تقلب در سال ۲۰۱۲، تقلب های حرفه ای به سه گروه فساد مالی^۵، سوء استفاده از دارایی ها و تقلب در صورت های مالی تقسیم شده که به شرح هر کدام پرداخته می شود:

فساد مالی: تقلبی است که در آن کارکنان یک واحد از موقعیت و نفوذ خود به منظور دستیابی به منافع مستقیم و یا غیرمستقیم، سوء استفاده می کنند؛ مانند رشوه خواری.

سوء استفاده از دارایی ها: شامل دزدی یا استفاده نادرست کارکنان از موجودی ها و سایر دارایی های یک سازمان است. مانند سرقت و خرید و فروش غیر قانونی دارایی.

تقلب در صورت های مالی: شامل ارائه نادرست، حذف اقلام و افشا نکردن کافی اطلاعات به منظور فریب استفاده کنندگان صورت های مالی، به خصوص سرمایه گذاران و اعتبار دهندگان.

۲-۳- روش های ارتکاب تقلب در صورت های مالی

روش های متعددی برای تقلب در گزارشگری مالی وجود دارد. اسپاتیس (۲۰۰۲) عنوان می کند که از طریق تغییر روش های حسابداری، تغییر در برآوردهای مدیریت و شناسایی نادرست درآمدها و هزینه ها می توان مرتکب تقلب در صورت های مالی شد. بولو و صادقی (۱۳۸۹) در پژوهش خود، منظور از تقلب در صورت های مالی را تخطی و عدول با اهمیت عمدی از اصول پذیرفته شده حسابداری در مورد مبلغ، طبقه بندی، چگونگی ارائه یا موارد افشا در صورت های مالی ذکر کردند. فرکاندوست حقیقی و برواری (۱۳۸۸) در بررسی خود، معیار تقلب را "شناسایی و اندازه گیری درآمدهای تحقق نیافته" و "عدم شناسایی و اندازه گیری هزینه های تحقق یافته" در نظر گرفتند.

بر اساس گزارش انجمن بازرسان رسمی تقلب (ACFE) در سال ۲۰۱۲، عمده ترین روش تقلب در صورت های مالی به صورت بیش نمایی دارایی ها و درآمدها و یا کم نمایی بدهی ها و هزینه هاست. البته گاهی اوقات عکس موارد یاد شده رخ می دهد. به طور کلی پنج شیوه متداول برای انجام تقلب در صورتهای مالی وجود دارد:

ثبت درآمدهای واهی^۶: یعنی کالا یا خدمتی ارائه نشده اما در دفاتر، حساب های دریافتی بدهکار و درآمد بستانکار می شود و رایجترین نوع تقلب صورت های مالی است.

استفاده نادرست از تفاوت زمانی^۷: در این روش، درآمدهای دوره بعد را در دوره جاری شناسایی و در مقابل، هزینه های دوره جاری را به دوره (های) قبل منتقل می کنند.

ارزیابی نادرست دارایی ها^۸: از نمونه های این شیوه می توان بیش نمایی دارایی های جاری، مانند دستکاری حساب موجودی ها را نام برد.

حذف عمده بدهی ها و هزینه ها: این کار به منظور بهتر نشان دادن وضعیت مالی انجام می شود؛ مانند ثبت نکردن حساب های پرداختی و سایر بدهی ها، ثبت کردن درآمدها و سودهای تحقق نیافته و در نظر نگرفتن بدهی های حقوقی.

افشای ناکافی : افشا نکردن تغییر در رویه های حسابداری و تخطی از اصول حسابداری و یا هر اطلاعات با اهمیت دیگری که در صورت افشا بر نتایج صورت های مالی و تصمیم گیری استفاده کنندگان تاثیر می گذارد.

۴-۲- چه افرادی مرتکب تقلب می شوند؟

بر اساس استاندارد حسابرسی شماره ۲۴ ایران، تقلبی که با دخالت یک یا چند نفر از مدیران واحد مورد رسیدگی روی دهد به عنوان "تقلب مدیران" و تقلبی که تنها توسط کارکنان واحد مورد رسیدگی صورت پذیرد به عنوان "تقلب کارکنان" نامیده می شود. در هر دو حالت، ممکن است تبانی با اشخاص ثالث خارج از واحد مورد رسیدگی نیز وجود داشته باشد. در تحقیقی که توسط انجمن بازرسان رسمی تقلب در سال ۲۰۰۴ صورت گرفت، مشخص شد که ۸۳ درصد از موارد تقلب بررسی شده، توسط مدیران اجرایی شرکت انجام گرفته است. ارنست و یانگ (۲۰۰۳) دریافتند، بیش از نصف افرادی که مرتکب تقلب در گزارشگری مالی می شوند از گروه مدیریت شرکت هستند. کمیته سازمان های حامی کمیسیون تردوی (COSO) در گزارشی تحت عنوان "تقلب در گزارشگری مالی" که در سال ۱۹۹۹ منتشر شد عنوان کرد که ۷۲ درصد از موارد تقلب مورد بررسی، توسط مدیر عامل و ۴۲ درصد توسط مدیر مالی صورت گرفته است.

۵-۲- مثلث تقلب^۹

اصطلاح مثلث تقلب را پروفسور دونالد کریزی، هنگام مطالعه در مورد اشکال تقلب مطرح کرد. پروفسور کریزی سه عامل "فشار"، "فرصت" و "توجیه" را عوامل مؤثر در وقوع تقلب می دانست به گونه ای که به اعتقاد وی بدون وجود این سه شرط، تقلب به جایی ختم نمی شود. چارچوب مثلث تقلب به صورت رسمی توسط حرفه ی حسابرسی به عنوان بخشی از بیانیه ی استانداردهای حسابرسی شماره ۹۹ آمریکا انتخاب شده است.

۱- انگیزه / فشار^{۱۰}

فشار یا انگیزه، دلیلی را فراهم می کند تا مجرم به منظور رسیدن به اهداف شخصی یا منفعت شرکت، مرتکب تقلب شود [۳۳]. تقلب به خالق نیاز دارد که قواعد متداول زندگی

اجتماعی (قوانین، مقررات، اصول اخلاقی) را بشکند. تقلب ریسک بالایی دارد و نیازمند یک انگیزه ی قوی است. این انگیزه، اغلب از فشارهای متعدد در محیط ناشی می شود. از عوامل فشار مرتبط با مشکلات مالی می توان به نقدینگی، بدهی و مساله عملکرد اشاره کرد [۱۵]. بیانیه استانداردهای حسابرسی شماره ۹۹، چهار نوع کلی فشار را که ممکن است منجر به تقلب در صورت های مالی شود، ذکر کرده است: ثبات مالی، فشار خارجی، وضعیت مالی شخصی مدیران، و رسیدن به اهداف مالی. دچو و همکاران (۱۹۹۶) با استفاده از یک نمونه از ۹۲ شرکت در طول دوره ۱۹۹۲-۱۹۸۲، دریافتند که یک انگیزه مهم برای دستکاری سود، تمایل به جذب منابع مالی خارجی با کمترین هزینه است. آپوستولو و همکاران (۲۰۰۱) به این نتیجه رسیدند که شاخص های تقلب مربوط به ویژگی های مدیریت و نفوذ مدیران بر محیط کنترلی، بالاترین امتیاز را دارا هستند.

۲- فرصت¹¹

اوانیچی (۲۰۰۹) فرصت را به عنوان " شرایط سازمانی که به احتمال زیاد افراد را وسوسه می کند تا مرتکب اعمال متقلبانه شوند"، تعریف می کند. بیانیه استانداردهای حسابرسی شماره ۹۹ چهار دسته ی کلی از عوامل خطر را نشان می دهد که موجب افزایش فرصت برای ارتکاب تقلب در صورت های مالی می شود. این عوامل عبارتند از: ماهیت صنعت یا عملیات واحد انتفاعی همچون معاملات بسیار پیچیده، نظارت ناکارآمد مدیریت، ساختار سازمانی پیچیده به عنوان عاملی که نهادهای حقوقی مختلفی را شامل می شود، و کنترل های غیر موثر. آلبرچ و آلبرچ (۲۰۰۳) اظهار داشتند که ساختار کنترلی موثر، مهمترین گام برای از بین بردن (و یا به حداقل رساندن) فرصت برای ارتکاب اعمال متقلبانه است. فاربر (۲۰۰۵) به این نتیجه می رسد که شرکت های متقلب (که نسبت به شرکت های بدون تقلب، حاکمیت ضعیف تری دارند) دارای مدیران مستقل کمتر، جلسات کمیته حسابرسی کمتر و تعداد کارشناسان مالی کمتر در کمیته حسابرسی هستند. به علاوه در این شرکت ها درصد بالایی از مدیران ارشد اجرایی، رئیس هیئت مدیره نیز هستند.

۳- نگرش / توجیه گری¹²

گرایش، به عنوان شخصیت یا مجموعه ای از ارزش های اخلاقی فرد تعریف می شود که به شخص اجازه می دهد تا آگاهانه و به عمد مرتکب یک عمل نادرست شود. توجه گری یا منطق تراشی، سبب می شود که اعمال متقابلانه مطابق با عمل اخلاقی به نظر برسد [۳۳]. این پرچم های قرمز به شرایطی اشاره می کنند که در آن مجرمان برای توجه ارتکاب تقلب، دلایل نامعتبر ارائه می دهند. بسیاری از پرچم های قرمز مربوط به نگرش ذکر شده در بیانیه استانداردهای حسابرسی شماره ۹۹، به طور مستقیم درگیر مسائل بین حسابرسان و مدیریت اجرایی است [۳۸]. هافمن و مورگان (۱۹۹۶) به این نتیجه رسیدند که حسابرسان تمایل دارند تا عوامل خطر مربوط به نگرش مدیریت را در مقایسه با سایر عوامل خطر سازمانی، مهم تر جلوه دهند.

۶-۲- مسئولیت مدیریت و حسابرس در برابر تقلب

مسئولیت اصلی پیشگیری و کشف تقلب و اشتباه با مدیریت واحد مورد رسیدگی است. مسئولیت مدیریت واحد مورد رسیدگی، اطمینان یافتن درباره درستی سیستم های حسابداری و گزارشگری مالی واحد مورد رسیدگی و برقرار بودن کنترل های داخلی مناسب است. حسابرسی انجام شده طبق استانداردهای حسابرسی به گونه ای طراحی می شود که از نبود تحریف با اهمیت ناشی از تقلب یا اشتباه در صورت های مالی، اطمینانی معقول بدست آید. اگرچه حسابرسی می تواند عاملی بازدارنده محسوب شود، اما مسئولیت پیشگیری از تقلب و اشتباه با حسابرس نیست و نمی تواند باشد. حسابرسی حتی اگر طبق استانداردهای حسابرسی برنامه ریزی و اجرا شود، باز هم به دلیل محدودیت های ذاتی حسابرسی، این خطر اجتناب ناپذیر وجود دارد که برخی تحریف های با اهمیت صورت های مالی، کشف نشود. حسابرسی به دلیل عواملی مانند بکارگیری قضاوت، استفاده از رسیدگی نمونه ای، محدودیت های ذاتی سیستم کنترل داخلی و این واقعیت که بیشتر شواهد در دسترس حسابرس، ماهیت متقاعد کننده دارد نه قطعی، کشف همه تحریف های با اهمیت را تضمین نمی کند [۹]. متخصصان قانونی هم لازم است که در همه فعالیت های حسابرسان برای کاهش ریسک تقلب مشارکت داشته باشند. افزون بر این، اعتقاد بر این است که آموزش حسابرسان صورت های مالی در رابطه با حسابرسی رعایت و کشف

تقلب، از اهمیت بالایی برخوردار است. انتظار کشف تقلب توسط حسابرسان صورت های مالی بدون آموزش قانونی و کافی، کاری بیهوده و بی ثمر است. به منظور محافظت از جامعه در برابر تقلب و نیز حفظ اعتبار حرفه حسابرسی، لازم است که محققان حسابداری در جستجوی روش های جدیدی برای بهبود توانایی حسابرسان در کشف و محدود کردن تقلب باشند [۲۳].

۳- مروری بر مطالعات گذشته

بررسی مطالعات صورت گرفته در حوزه تقلب نشان میدهد که می توان این مطالعات را در سه طبقه "کشف تقلب"، "پرچم قرمز"¹³ و "چک لیست راهنمای کشف تقلب" گنجانند.

جدول شماره ۱، مطالعاتی را نشان می دهد که در طبقه کشف تقلب قرار دارند. این مطالعات، شامل نمونه هایی از چندین شرکت متقلب و غیر متقلب است که محقق با تجزیه و تحلیل صورت های مالی، گزارشات حسابرسی، وضعیت کنترل های داخلی، عوامل حاکمیت شرکتی و ...، به شناسایی عوامل (مالی و غیرمالی) می پردازد که بین شرکت های متقلب و غیرمتقلب، متفاوت است و در نتیجه به طراحی مدلی می پردازد که می توان از آن برای تشخیص شرکت متقلب استفاده نمود. در این راستا از فرآیندهای داده کاوی جهت کشف تقلب استفاده می شود. در برخی از این تحقیقات، تنها از یک روش پیش بینی استفاده شده است اما در گروهی دیگر، با بکارگیری دو یا چند روش پیش بینی، به بررسی تفاوت و برتری هر یک از این روش ها در کشف تقلب پرداختند که در اکثریت آن ها برتری سایر روش ها بر مدل رگرسیون، بیان شده است.

مسئله کشف تقلب، از اهمیت ویژه ای برخوردار است و مدل های طراحی شده در این پژوهش ها در راستای برآورد احتمال تقلب در گزارشگری مالی در شرکت ها می تواند به گروه های مختلف استفاده کننده، از جمله حسابرسان، مقامات ذیصلاح قانونی و مالیاتی، سرمایه گذاران، تحلیلگران اقتصادی و ... کمک کند. با توجه به اهمیت موضوع، تحقیقات متعددی در این زمینه در خارج از کشور صورت گرفته است اما در ایران به این موضوع توجه زیادی نشده است. در ایران به دلیل نبود افشای کافی در مورد شرکت هایی که مرتکب تقلب در گزارشگری مالی شدند، شناسایی شرکت های متقلب با محدودیت

های فراوانی همراه است و این مطلب از مهم ترین دلایل کم کاری محققان داخلی در این حوزه بشمار می رود. به علاوه در معدود تحقیقات صورت گرفته در این حوزه، برای تفکیک شرکت های متقلب و غیرمتقلب، از معیارهایی همچون گزارش حسابرسی مردود یا عدم اظهارنظر، تخطی بااهمیت از اصول پذیرفته شده حسابداری، شناسایی بیش از واقع دارایی و... استفاده شده است. بنابراین، لازم است برای شناسایی قطعی شرکت های متقلب و افزایش اعتبار مطالعات انجام شده در این زمینه، از طرف سازمان بورس اطلاعات جامعی درباره شرکت های متقلب در اختیار تحلیلگران و محققان قرار بگیرد.

جدول شماره ۱: مطالعات صورت گرفته در حوزه کشف تقلب

محققان	سال	روش پیش بینی	یافته ها
بل و کارسلو	۲۰۰۰	رگرسیون لجستیک	دروغگویی مدیر به حسابرس، سیستم کنترل داخلی ضعیف، رفتار پرخاشگرانه مدیریت، تأکید بی جهت مدیریت در دستیابی به سود پیش بینی شده و وجود مشکلات زیاد در حسابرسی معاملات از جمله مواردی است که بین مدیران متقلب و غیرمتقلب، متفاوت است.
اسپاتیس	۲۰۰۲	رگرسیون لجستیک مرحله ای	نسبت های مالی از توانی بالقوه در کشف گزارشگری مالی متقلبانه برخوردارند.
لین و همکاران	۲۰۰۳	شبکه های عصبی مصنوعی، شبکه های مبتنی بر قواعد منطق فازی و رگرسیون لجستیک گام به گام	پیش بینی تقلب در گزارشگری مالی به کمک شبکه های عصبی مصنوعی و شبکه های مبتنی بر قواعد منطق فازی در مقایسه با رگرسیون لجستیک گام به گام، نتایج بهتری را به دنبال دارد.
گراو و باسیلیکو	۲۰۰۸	الگوی آماری پروبیت	عوامل مالی و عوامل حاکمیت شرکتی در شناسایی تقلب در گزارشگری مالی موثرند.
احمد و همکاران	۲۰۰۹	رگرسیون حداقل مربعات و نظریه هزینه های سیاسی	اندازه شرکت و کیفیت حسابرسی دارای رابطه معنادار منفی با تقلب در گزارشگری مالی است.
فرقاندوست حقیقی و پرواری	۱۳۸۸	رگرسیون لجستیک	دو متغیر فروش سال جاری به فروش سال قبل و مجموع کل بدهی های سال جاری به مجموع کل بدهی های سال قبل، قادر به پیش بینی خطر تحریف عمدی در صورت های مالی هستند.
صفرزاده	۱۳۸۹	تجزیه و تحلیل لاجیت	شرکت های دارای نسبت بدهی بیشتر و نسبت های جاری، گردش دارایی، بازده دارایی، بازده فروش، سود انباشته به دارایی، سرمایه در گردش به دارایی، و حاشیه سود عملیاتی کمتر، تمایل بیشتری به تقلب در گزارشگری مالی دارند.
مهام و همکاران	۱۳۹۱	رگرسیون لجستیک و ساده	ارائه مدلی برای پیش بینی خطر بروز تقلب در گزارشگری مالی با استفاده از برخی شاخص های مالی و غیر مالی درون سازمانی.
امارا و همکاران	۲۰۱۳	رگرسیون لجستیک	مسائل مربوط به عملکرد (شهرت، تصویر خوب در بازار کار، ثبات شرکت و...) به عنوان یک عامل فشار بر مدیریت است که منجر به ارتکاب تقلب در

صورت های مالی می شود. با این حال، عوامل مربوط به مشکلات مالی (بدهی، نقدینگی) و اندازه موسسه حسابرسی با کشف تقلب ارتباط ندارد.			
---	--	--	--

جدول شماره ۲، مطالعات صورت گرفته در حوزه پرچم قرمز را نشان می دهد. در حوزه پرچم قرمز در داخل و خارج از کشور تحقیقات زیادی صورت گرفته است. با توجه به محدودیتی که برای انجام مطالعات داخلی در زمینه کشف تقلب ذکر شد، می توان گفت که اکثر محققان داخلی جهت مطالعه بر روی موضوع تقلب، به حوزه پرچم قرمز روی آورده اند. تحقیقات انجام شده در این حوزه نشان می دهند که اکثر آن ها در جهت تهیه فهرستی از مهم ترین عوامل خطر تقلب¹⁴ و رتبه بندی آن ها صورت گرفته است. در این مطالعات، ابتدا فهرستی از عوامل خطر تقلب تهیه می گردد که پایه اصلی این فهرست از متن استانداردهای حسابرسی (استاندارد حسابرسی شماره ۲۴ ایران و شماره ۹۹ آمریکا) استخراج شده است. سپس این فهرست توسط کارشناسان و بر اساس شرایط و محیط بررسی و همچنین نتایج تحقیقات قبلی، تعدیل شده و پرسش نامه نهایی استخراج می شود. در برخی از این پژوهش ها تنها از یک گروه جامعه آماری استفاده می شود و در برخی دیگر، نظرات دو یا چند گروه مختلف، مورد بررسی قرار می گیرد که از این طریق، برداشت گروه های مختلف در ارزیابی و رتبه بندی عوامل خطر تقلب، مورد مقایسه و تحلیل قرار می گیرد. به علاوه، جامعه آماری در اکثر این پژوهش ها، حسابسان مستقل و داخلی هستند. نتیجه حاصل از این مطالعات نشان می دهد که وجود کدامیک از پرچم های قرمز در یک محیط حسابرسی با اهمیت تر است و می تواند بیشترین احتمال وقوع تقلب را متذکر شود. با وجود تحقیقات متعددی که در این حوزه صورت گرفته است؛ تحقیقات اندکی در کنار هدف اصلی خود (تهیه فهرست از مهم ترین عوامل خطر تقلب)، به تاثیر ویژگی های فردی (جنسیت، سطح تحصیلات، رشته تحصیلی، میزان تجربه و...) بر ارزیابی اهمیت عوامل خطر تقلب پرداخته اند. لازم به ذکر است که در خصوص رتبه بندی علائم خطر و شناسایی مهم ترین عامل، نتایج متفاوتی حاصل شده است.

جدول شماره ۲: مطالعات صورت گرفته در حوزه پرچم قرمز (عوامل خطر قلب)

محققان	سال	جامعه آماری	یافته ها
آلبرج و رومنی	۱۹۸۶	-	پرچم های قرمزی که بیان کننده ویژگی های فردی مدیریت است (در مقایسه با عوامل سازمانی)، پیش بینی کننده های مهمی از قلب مدیریت به شمار می روند.
لوب بک و ویلینگهام	۱۹۸۸	-	فهرستی از علائم خطر شامل فرصت ها، انگیزه ها و گرایش ها ارائه شد. نوع تحقیق، مروری و بر اساس مدل تصمیم برآوردی بود.
گراملینگ و مایرز	۲۰۰۳	حسابرسان داخلی	علائم خطری که بیشترین اهمیت را دارند مربوط به علائم گرایش ها و توجه ها است.
شیخ	۱۳۸۳	حسابرسان مستقل و مدیران مالی	اولویت اول هر دو گروه، فقدان یا ضعف کنترل های داخلی است اما در مورد اولویت دوم، حسابرسان مستقل "نصمیم گیری های متمرکز مالی و عملیاتی مدیریت، تحت نفوذ بک فرد" و مدیران مالی "وجود معاملات مبهم و یا مانده حساب های نامشخص" را بیان کردند.
مویزگلن و همکاران	۲۰۰۶	حسابرسان داخلی	اثربخشی علائم خطر قلب در کشف تقلب در گزارشگری مالی بر اساس اولویت زیر هستند. ۱- گرایش ها و توجه ها ۲- فرصت ها ۳- انگیزه ها و فشارها
حامدیان و وحیدی الیزی	۱۳۸۸	حسابرسان داخلی و حسابرسان مستقل	تفاوت عمده ای در برداشت دو گروه وجود ندارد و از دیدگاه آن ها موثرترین علامت خطر، "نظارت ناکافی بر کنترل های داخلی با اهمیت" است. هر دو گروه علائم خطر ناشی از فرصت را، موثرتر از علائم خطر ناشی از انگیزه و نگرش در کشف گزارشگری مالی متقلبانه بیان کردند.
پورحیدری و بدرافشان	۱۳۹۰	حسابرسان مستقل	نظر حسابرسان نسبت به اهمیت تمامی بسترهای خطر تقلب دارای تفاوت معنی دار است. مهم ترین بستر خطر تقلب، "وابسته بودن بخش های عمده ای از حقوق و مزایای مدیران به نتایج عملیات، وضعیت مالی یا جریان وجوه نقد" است. به علاوه جنسیت، رشته تحصیلی، سطح تحصیلات و تجربه، بر روی نظر حسابرسان در تعیین میزان اهمیت بسترهای خطر تقلب تاثیر معنی داری ندارد.
پورحیدری و بدرافشان	۱۳۹۱	حسابرسان شاغل	نوع جنسیت، تنها در ارزیابی اهمیت بسترهای خطر مربوط به گروه های "ویژگی های مدیریت و نفوذ آن بر محیط کنترلی" و "ویژگی های عملیاتی و ثبات مالی" اثری معنادار دارد، اما رشته تحصیلی، سطح تحصیلات و تجربه، در ارزیابی اهمیت هیچ یک از ۴ گروه، اثری معنادار ندارد.
گولکویست و جوکیبی	۲۰۱۳	حسابرسان داخلی، حسابرسان مستقل و محققان جرایم اقتصادی	در مورد حسابرسان داخلی و محققان جرایم اقتصادی، درک آن ها از پرچم قرمز مربوط به سوء استفاده از دارایی ها در مقایسه با پرچم قرمز مربوط به گزارشگری مالی تقلبی بالاتر است. برای حسابرسان خارجی تنها تفاوت کوچکی در درک بین سوء استفاده از دارایی ها و گزارشگری مالی تقلبی پیدا شد.

جدول شماره ۳، مطالعاتی را که در حوزه استفاده از چک لیست راهنمای کشف تقلب انجام شده است، نشان می دهد. در این حوزه، در خارج از کشور مطالعات زیادی صورت گرفته است. اما در داخل کشور به تازگی توجه محققین به این موضوع جلب شده است. در این مطالعات، جهت طراحی چک لیست کشف تقلب، از عوامل خطر تقلب ذکر شده در استانداردهای حسابرسی و نتایج حاصل از تحقیقاتی که به تهیه فهرست عوامل خطر

تقلب اقدام کرده اند، استفاده شده است. اکثر مطالعات صورت گرفته در این حوزه، استفاده حسابرس از چک لیست کشف تقلب را در ارزیابی خطر تقلب مفید دانسته و آن را سبب بهبود کیفیت و چگونگی تصمیم گیری حسابرس عنوان می کنند؛ اما مطالعاتی نیز وجود دارند که استفاده از چک لیست را ناکارآمد دانسته اند. در برخی از این مطالعات، متغیرهای دیگری همچون تجربه و میزان اعتماد به نفس حسابرس، معایب و محاسن قضاوت ذهنی، اندازه شرکت مورد حسابرسی و... را دخالت داده و تاثیر این عوامل در استفاده حسابرس از چک لیست کشف تقلب را مورد بررسی قرار دادند.

جدول شماره ۳: مطالعات صورت گرفته در حوزه چک لیست راهنمای کشف تقلب

محققان	سال	متغیر میانجی	یافته ها
پینسوس	۱۹۸۹	-	استفاده از پرسش نامه پرچم قرمز برای ارزیابی خطر تقلب، ناکارآمد است.
تاد و بنیاسات	۱۹۹۲	-	کسانی که از چک لیست راهنمای کشف تقلب استفاده می کنند به سایر اطلاعات توجه خاصی ندارند.
ویت کاتن	۱۹۹۶	اعتماد به نفس حسابرس	هر چقدر اعتماد به نفس حسابرس بالاتر باشد احتمال اینکه او از چک لیست راهنمای کشف تقلب استفاده کند، کمتر است.
آثار و رایت	۲۰۰۴	-	استفاده حسابرسان از چک لیست استاندارد منجر به ارزیابی خطر تقلب پایین تر از حسابرسان بدون چک لیست می شود.
هایس	۲۰۰۶	اندازه شرکت	بین استفاده از چک لیست راهنما و اندازه شرکت ارتباطی وجود ندارد.
کارپنتر	۲۰۰۷	تصمیم گیری گروهی و فردی	استفاده گروهی از چک لیست، به دلیل کیفیت بالاتر تصمیم اخذ شده، بهتر از استفاده فردی است.
آلن و دیر	۲۰۱۰	جلسات طوفان فکری	استفاده گروهی افراد از چک لیست حاوی بسترهای خطر تقلب باعث اثربخشی، استفاده و تکیه بیشتر بر نتایج حاصل از چک لیست کشف تقلب خواهد شد.
بولو و صادقی	۱۳۸۹	ویژگی های اخلاقی فردی	مهمترین ویژگی های اخلاقی فردی موثر در استفاده از راهنمای تصمیم توسط حسابرسان برای اولویت یکم تا پنجم بدین شرح است: ۱- عدم عضویت در جامعه حسابداران رسمی ۲- سابقه حرفه ای بیش از ۲۰ سال ۳- مدرک کارشناسی ۴- رده سازمانی سرپرست ارشد ۵- رشته تحصیلی مدیریت.
پور حیدری و بذرافشان	۱۳۹۰	اندازه شرکت و بودجه زمانی	استفاده از چک لیست راهنمای کشف تقلب مدیریت، در ارزیابی خطر تقلب مفید خواهد بود. به علاوه، با افزایش اندازه شرکت مورد حسابرسی و کاهش زمان مورد نیاز برای انجام حسابرسی، احتمال استفاده حسابرس از چک لیست کشف تقلب در ارزیابی خطر تقلب مدیریت می باشد.

۴ جمع بندی و نتیجه گیری

افزایش شمار تقلب ها و تجدید ارائه صورت های مالی که اغلب با ورشکستگی شرکت های بزرگ همراه است، نگرانی هایی را در مورد صورت های مالی بوجود آورده است. به همین جهت، پیشگیری یا کشف تقلب های بااهمیت در صورت های مالی همواره کانون توجه سرمایه گذاران، مدیران و حسابرسان بوده است. انتظار کشف تقلب توسط حسابرسان صورت های مالی بدون آموزش قانونی و کافی، کاری بیهوده و بی ثمر است. به منظور محافظت از جامعه در برابر تقلب و نیز حفظ اعتبار حرفه حسابرسی، لازم است که محققان حسابداری در جستجوی روش های جدیدی برای بهبود توانایی حسابرسان در کشف و محدود کردن تقلب باشند. بنابراین در دهه اخیر، موضوع تقلب و به ویژه تقلب در صورت های مالی مورد توجه محققین مختلف، حتی در رشته هایی همچون روان شناسی و جامعه شناسی، قرار گرفته و شمار پژوهش های صورت گرفته در این زمینه رو به افزایش است. به هنگام بررسی مطالعات صورت گرفته در این باب، سعی کردیم تا مطالعات را در سه حوزه کشف تقلب، پرچم قرمز، و چک لیست راهنمای کشف تقلب مورد بررسی و تحلیل قرار داده و در هر حوزه، چندین مطالعه را معرفی کنیم. نتایج تحقیق نشان می دهد که در خارج از کشور در هر سه حوزه، تحقیقات زیادی انجام شده است اما اکثر تحقیقات داخلی در حوزه پرچم قرمز انجام شده است.

یادداشت ها:

- 1- Fraud
- 2- Statement of Audit Standards (SAS)
- 3- Fraudulent financial reporting
- 4- Assets Misappropriation s
- 5- Corruption
- 6- Fictitious Revenues
- 7- Timing Differences
- 8- Improper Asset Valuations
- 9- Fraud triangle
- 10- Incentives/Pressures
- 11- Opportunities
- 12- Attitudes/Rationalizations
- 13- Red flags
- 14- Fraud risk factors

منابع:

۱. بولو، قاسم، صادقی، پیمان. (۱۳۸۹). "تاثیر ویژگیهای اخلاقی فردی حسابرسان بر استفاده از راهنمای تصمیم در کشف تقلب مدیریت"، **فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری**، سال پنجم، شماره های ۳ و ۴، ۸۳-۷۴.
۲. پورحیدری، امید، بذرافشان، سعید. (۱۳۹۰). "اهمیت بسترهای خطر تقلب از دیدگاه حسابرسان مستقل"، **پژوهشنامه حسابداری مالی و حسابرسی**، سال سوم، شماره ۱۰، ۲۵-۱.
۳. پورحیدری، امید، بذرافشان، سعید. (۱۳۹۰). "بررسی سودمندی استفاده از چک لیست راهنمای کشف تقلب در ارزیابی خطر تقلب مدیریت"، **پژوهش های تجربی حسابداری**، سال اول، شماره ۳، ۸۶-۶۹.
۴. پورحیدری، امید، بذرافشان، سعید. (۱۳۹۱). "بررسی اثر ویژگی های فردی حسابرسان در تعیین اهمیت بسترهای خطر تقلب"، **پژوهش های تجربی حسابداری مالی**، سال دوم، شماره ۱، ۵۲-۲۸.
۵. حامدیان، حامد، وحیدی الیزی، ابراهیم. (۱۳۸۸). "برداشت حسابرسان ایران از کارایی علائم خطر در کشف گزارشگری مالی متقلبانه"، **مجله تحقیقات حسابداری**، شماره ۳، ۱۹۷-۱۶۲.
۶. شیخ، محمد جواد. (۱۳۸۳). "بررسی اهمیت شاخص های تقلب بالقوه مالی با استفاده از تکنیک تحلیل عاملی در شرکت های ایران" رساله دکتری حسابداری، **دانشگاه تهران، دانشکده مدیریت**.
۷. صفرزاده، محمد حسین. (۱۳۸۹). "توانایی نسبت های مالی در کشف تقلب در گزارشگری مالی: تحلیل لاجیت"، **مجله دانش حسابداری**، سال اول، شماره ۱، ۱۶۳-۱۳۷.

۸. فرقاندوست حقیقی، کامبیز، برواری، فرید. (۱۳۸۸). "بررسی کاربرد روش های تحلیلی در ارزیابی خطر تحریف صورت های مالی (تقلب مدیریت)", **دانش و پژوهش حسابداری**، شماره ۱۶، ۲۳-۱۸ و ۷۰-۶۵.

۹. کمیته تدوین استانداردهای حسابداری. (۱۳۸۵). "مسئولیت حسابرس در قبال تقلب و اشتباه". **استانداردهای حسابداری ایران شماره ۲۴**. سایت سازمان حسابداری www.Audit.org

۱۰. مهام، کیهان، کردستانی، غلامرضا، ترابی، ابوالفضل. (۱۳۹۱). "ارائه مدلی برای پیش بینی خطر بروز تقلب در گزارشگری مالی"، **اولین همایش بین المللی اقتصاد سنجی، روشها و کاربردها**، سندج، دانشگاه آزاد اسلامی واحد سندج.

11. Ahmed, N., Mohd-Nor, J. and Mohd-Saleh, N. (2009). "Fraudulent Financial Reporting and Company's Characteristics", **Accounting Perspectives**, Vol.7 (3), pp. 189-226.
12. Albrecht, W. S., and C. O. Albrecht. (2003). "Fraud Examination and Prevention". (March 21). **Mason, OH: Thompson-Southwestern.**
13. Albrecht, Steve W. – Romney, Marshall B. (1986), "Red-Flagging Management Fraud: a Validation", **Advances in Accounting**, Vol. 3, p. 323-333
14. Alon A and Dwyer P. (2010). "The impact of groups and decision aid reliance on fraud risk assessment". **Management Research Review**, Vol. 33 No. 3, pp. 240-256.
15. Amara, I., A.B. Amar, and A. Jarboui . (2013). "Detection of Fraud in Financial Statements: French Companies as a Case Study". **International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences** 3(5): 456-472.
16. American Institute of Certified Public Accountants (AICPA). (2002). "Consideration of Fraud in a Financial Statement Audit". **Statement on Auditing Standards No. 99**. New York, NY: AICPA.
17. Apostolou, B., J. M. Hassell, S. A. Webber, and G. E. Sumners. (2001). "The Relative Importance of Management Fraud Risk Factors". **Behavioral Research in Accounting** 13: 1-24
18. Asare, S. K., and A. M. Wright. (2004). "The effectiveness of alternative risk assessment and program planning tools in a

- fraud setting". **Contemporary Accounting Research** 21 (Summer): 325-352.
19. Association of Certified Fraud Examiners (ACFE), (2012). "GLOBAL FRAUD STUDY 2012", http://www.ACFE.com/uploadedFiles/ACFE_Website/Content/rtnn/2012-report-to-nations.pdf
  20. Association of Certified Fraud Examiners (ACFE), (2004). "2004 "Report to the Nation on Occupational Fraud and Abuse", **Austin. Texas.**
  21. Bell, T. B., and J. V. Carcello. (2000). "A decision aid for assessing the likelihood of fraudulent financial reporting". **Auditing: A Journal of Practice & Theory** 19 (1): 169-184.
  22. Carpenter, T.D. (2007), "Audit team brainstorming, fraud risk identification, and fraud risk assessment: implications of SAS No. 99", **The Accounting Review**, Vol. 82 No. 5, pp. 1119-40.
  23. Chui Lawrence, and Pike Byron, "Auditors' Responsibility for Fraud Detection: New Wine in Old Bottles?" **Journal of Forensic & Investigative Accounting**, Vol. 5, Issue 1, 2013
  24. COSO. (1999). "Fraudulent Financial Reporting: 1987-1997: An Analysis of US Public Companies". **Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission.** New York. NY.
  25. Dechow, P.M., R. G. Sloan, and A. P. Sweeney. (1996). "Causes and consequences of earnings manipulation: An analysis of firms subject to enforcement actions by the SEC". **Contemporary Accounting Research** 13 (Spring) : 1-36.
  26. Duffield G and Grabosky P .(2001). "The Psychology of Fraud", **Australian Institute of Criminology** (available online in www.aic.gov.au)
  27. Elliot, R. and Willingham, J. (1980). "Management Fraud: Detection and Deterrence". **Petrocelli, New York. NY.**
  28. Ernest & Yang. (2003). "Fraud, the Unmanaged Risk", **English Global Survey. London.**
  29. Farber, D. (2005). "Restoring trust after fraud: Does corporate governance matter?" **The Accounting Review** 80 (2): 539--561.
  30. Gramling, A.A., Mayers, P.M, (2003),"Internal Auditors Assessment of Fraud Warning Signs: Implications For External Auditors", **The CPA Journal**, Vol.6, No.73, 20-32.

31. Grove, H. and Basilio, E. (2008). "Fraudulent Financial Reporting Detection: Key Ratios Plus Corporate Governance Factors, Int". **Studies of Mgt. & Org.**, Vol. 38 (3) , pp. 10-42.
32. Gullkvist, B. and Jokipii, A. (2013). "Perceived importance of red flags across fraud types". **Critical Perspectives on Accounting** 24 ,pp. 44-61
33. Hansen, J and B . K. Klamm . (2012). "A study of accounting students' ability to recognize and evaluate fraud risk". **The Journal of Theoretical Accounting Research** 8(1): 1-23
34. Hayes T. (2006). "An examination of the factors that influence an auditor's decision to use a decision aid in their assessment of management fraud". Dissertation prepared for the degree of doctor of philosophy. **University of North Texas.**
35. Heiman-Hoffman, Vicky B.- Morgan, Kimberly P. (1996), "The Warning Signs of Fraudulent Financial Reporting", **Journal of Accountancy**, Vol.182, no.4, pp. 75-77.
36. Lin, J. W., Hwang, M. I., and Becker, J. D. (2003). "A Fuzzy Neural Network for Assessing the Risk of Fraudulent Financial Reporting". **Managerial Auditing Journal**, Vol.18 (8), pp. 657-665.
37. Loebbecke, J.K. and J.J Willingham, (1988), "Review of SEC and Auditing Enforcement Releases", **Unpublished Working Paper**.vol.23, 55-67.
38. Moyes Glen, D., Et Al, (2006)," Internal Auditors Perceptions of The Effectiveness of Red Flags To Detect Fraudulent Financial Reporting", **Journal of Accounting, Ethics & Public Policy** Volume 6, No.1,102-113.
39. Ouaniche, M. (2009). "La fraude en entreprise: Comment la prévenir", **la détecter, la combattre.**
40. Pazarçeviren, Selim Yüksel. (2005), "Adli Muhasebecilik Mesleği", **Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt. 1, Sayı.2, s.1-19
41. Pincus, K.Y, (1989), "The Efficacy of a Red Flags Questionnaire for Assessing the Possibility of Fraud", **Accounting, Organizations, and Society**. Vol.14: 153-163.
42. Spathis, C. (2002). "Detecting False Financial Statements Using Published Data: Some Evidence from Greece". **Managerial Auditing Journal**, Vol. 17(4), pp. 179-191.

43. Todd P and Benbasat I. (1992). "The use of information in decision making: An experimental investigation of the impact of computer-based decision aids". **MIS Quarterly**; 16:373-393.
44. Wallace, W. A. (1995). "Auditing". **South-Western College Publishing**. Cincinnati, OH.
45. White cotton S. (1996)." The effects of experience and confidence on decision aid reliance: A causal model". **Behavioral Research in Accounting**; 8:194- 216.

The Review of studies and concepts of fraud in accounting and auditing

Financial reporting system is always faced with a crisis to accessing public confidence. Increase fraud and restatement of financial statements, together with firms' bankruptcy, raised Inefficiency of financial statements. Therefore, prevent or detect important fraud in financial statements has always been focus for investors, managers and auditors. So in the last decade, the issue of fraud, particularly fraud in the financial statements have been attention Various researchers, even in disciplines such as psychology and sociology, conducted in this area of research is on the rise. This article attempts to provide an overview of important topics in this area, as well as studies, to present more about topic and assistance to researchers and students and also contribute to future research.

پښتونستان د علوم انساني او مطالعاتو فرعي
پرتال جامع علوم انساني